فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۸(۴(پیاپی ۳۲))، ۳۰-۱۷
www.iueam.ir
نمایه در ISC، EconLit، Econbiz، EBZ، GateWay-Bayern، SID، Google Scholar، Noormags، Magiran، Civilica، RICeST، Ensani
شاپا: ۲۸۷۰-۲۳۴۵

فصلنامه علمی
اقتصاد و مدیریت شهری

ارزیابی منابع درآمدی پایدار در مدیریت شهری (موردمطالعه: شهرداری زنجان)

سید کامران یگانگی* گروه مهندسی صنایع، دانشکده مهندسی و علوم پایه، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران
ناهید مصطفوی کارشناسی‌ارشد توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، دانشکده اقتصاد و حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
سپیده صفرخانی گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مهندسی و علوم پایه، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

نوع مقاله: پژوهشی
دریافت: ۹۹/۰۲/۳۰ پذیرش: ۹۹/۰۵/۱۵

چکیده: پژوهش حاضر با هدف ارزیابی وضعیت پایداری منابع مالی و درآمدی شهرداری زنجان انجام شده است. در این پژوهش ضمن ارزیابی و تجزیه‌وتحلیل منابع درآمدی شهرداری زنجان در بازه زمانی ده‌ساله (۱۳۹۶ - ۱۳۸۷)، به شناسایی منابع درآمدی پایدار شهرداری و رتبه‌بندی پایداری این منابع اقدام شده است. روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-پیمایشی، مقطعی و کاربردی است؛ لذا از پرسشنامه محقق‌ساخته به‌منظور ارزیابی میزان پایداری منابع مالی و درآمدی در معیار لیکرت پنج‌گزینه‌ای به تفکیک هر یک از شاخص‌های پایداری استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه ۱۴ نفر از مدیران و کارشناسان خبره درآمد مرکز و مناطق و صاحب‌نظران مالیه شهرداری زنجان بود. برای تأیید پایایی پرسشنامه از شاخص آلفای کرونباخ استفاده شد و با توجه به اینکه ضریب آلفای محاسبه‌شده (۰/۷۶۸) بیش از ۰/۷ بود از لحاظ پایایی، تأیید گردید. برای سنجش روایی، از روایی محتوا و صوری و جهت سنجش نرمال بودن مشاهدات از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شده است. در نهایت برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ در دو قالب آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون t استیودنت) استفاده گردیده است. نتایج این پژوهش نشان دادند که درآمد ناشی از فصول عوارض عمومی و درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری جزو منابع درآمدی پایدار و اعانات و هدایا و دارایی‌ها جزو ناپایدارترین درآمدهای شهرداری به حساب می‌آید. در این میان میانگین پایداری ردیف درآمدی عوارض نوسازی، عوارض گذرنامه، عوارض بر پروانه‌های کسب و پیشه و حق صدور پروانه، عوارض اسناد رسمی، عوارض سالیانه خودروهای سواری و سایر وسایل نقلیه، مال‌الاجاره ساختمان‌ها و تأسیسات، عوارض بر فروش کالا و ارائه خدمات (بند الف ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده) و سهم شهرداری‌ها از عوارض وصولی متمرکز (موضوع تبصره ۲ ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده)، بیشتر از سایر منابع مالی و درآمدی می‌باشد. اما درآمدهای ناشی از جریمه قطع اشجار شهری و غرامت‌ها، عوارض و جریمه حذف پارکینگ، عوارض بر مازاد تراکم، عوارض بر بالکن و پیش‌آمدگی، جریمه سد معبر، جریمه کمیسیون ماده صد و جرایم تخلفات ساختمانی، جزو منابع درآمدی ناپایدار شهرداری می‌باشند.

واژگان کلیدی: تأمین مالی، درآمد پایدار، توسعه پایدار شهری، شهرداری زنجان
طبقه‌بندی JEL: N85, Q01, P24, G32, D92

* نویسنده مسئول: yeganegi@iauz.ac.ir

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

۱- مقدمه

تأکید بر استقلال مالی شهرداری‌ها به موجب بند ب تبصره ۵۲ قانون بودجه سال ۱۳۶۲ و تأمین هزینه‌های جاری و هزینه‌های پروژه‌های عمرانی بدون اتکا به دولت مرکزی و عدم‌پیش‌بینی راهکار یا تأمین منابع درآمدی جانشین منجر به این گردید که شهرداری‌ها به تدریج به درآمدهای ناپایدار و ناسالم متوسل شوند، بدون آنکه به تبعات سوء این درآمدها توجه کنند. با وجود این علی‌رغم استفاده شهرداری‌ها از همان منابع درآمدی ناسالم، در حال حاضر با مشکل جدی کمبود منابع درآمدی مواجه هستند. فقدان درآمد کافی برای شهرداری‌ها نه تنها امکان ارائه خدمات مناسب برای مدیریت شهری را کاهش می‌دهد، بلکه اساساً اجرای تمامی طرح‌ها و برنامه‌های شهری را با مشکل مواجه خواهد ساخت (زیاری و همکاران، ۱۳۹۲). به عبارتی از آنجا که بین درآمدهای شهر و شاخص‌های توسعه پایدار شهری، همبستگی بالایی وجود دارد، در نتیجه روند پایداری یا ناپایداری درآمدهای شهرداری، به‌طور مستقیم بر شاخص‌های توسعه پایدار شهری تأثیرگذار است.

در واقع تنوع فعالیت‌های شهرداری و سازمان‌های وابسته به آن‌ها و حجم عظیم فعالیت‌های عمرانی و خدماتی سازمان‌های محلی و سهم بالای تأثیرگذاری اعتبارات هزینه‌های عمرانی در توسعه و عمران شهری و همچنین سیر صعودی تورم طی سال‌های اخیر، شهرداری‌ها را ناگزیر به روی آوردن به شیوه‌های مختلفی جهت کسب درآمد کرده است. با این وجود ممکن است بخشی از درآمدها از منابعی ایجاد شوند که اخذ آن از منابع یادشده، آثار منفی بیشتری نسبت به آثار مثبت آن داشته باشد و اخذ درآمد و صرف آن برای توسعه شهر، در مجموع رفاه شهروندان را کاهش دهد. بر مبنای این منطق می‌توان درآمدهای مناسب را از درآمدهای نامناسب تفکیک و درآمدهای مناسب را به عنوان درآمد پایدار معرفی کرد.

بررسی‌ها نیز گویای این است که بخش عمده‌ای از درآمدهای حاصله توسط شهرداری‌های کشور، با مفاهیم پایداری و مطلوب بودن همخوان نیستند و عمدتاً از منابع ناپایدار کسب می‌شوند به‌طوری‌که تمرکز بر درآمدهای ناپایدار از جمله عوارض فروش تراکم، عوارض تخلفات ساختمانی و جرائم ماده صد سهم خود را از کل درآمدها افزایش داده است (شرزه‌ای و ماجد، ۱۳۹۰). پایین بودن میزان درآمد پایدار، شهرداری‌ها را در انجام وظایف و خدمات‌رسانی مناسب به شهروندان دچار مشکلات متعددی کرده است که استفاده از سیستم مدیریت شهری نوین، تعریف طرح‌های درآمدزا، توسعه و گسترش خدمات شهری، برنامه‌ریزی بلندمدت و میان‌مدت و ...، راهکارهایی هستند که به عنوان نقاط قوت و فرصت، شهرداری را در راستای کسب درآمدهای پایدار و خدمات‌رسانی به شهروندان یاری خواهد کرد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۰). فقدان منابع مالی پایدار و مستمر، نظام ناکارآمد مدیریت و برنامه‌ریزی هزینه در نهایت به عدم‌موفقیت چشم‌اندازهای پیش‌بینی شده شهری و نارضایتی شهروندان منتهی می‌شود. بنابراین ضرورت مطالعات بیشتر در این زمینه از اهمیت بالایی جهت پایداری درآمد و ایجاد کیفیت مناسب زندگی برای شهروندان برخوردار است که در این مسیر، نگاه نو به منابع درآمدی پایدار در شهرداری‌ها، متضمن آینده روشن برای شهرها جهت توسعه و تحقق شهر ایده‌آل می‌باشد (زیاری و همکاران، ۱۳۹۲). در این میان دستیابی به روش‌های جدید درآمدی و منابع مالی مطمئن و پایدار نقش بسیار مهم و مؤثری را در سرعت بخشیدن به توسعه و عمران محدوده‌های شهری و جلب رضایت شهروندان ایفا می‌کند. در این خصوص شهرداری‌ها می‌توانند با شناخت شرایط خود یا شرایط محلی و امکانات موجود و به منظور اداره شهر، به طریقی سعی در کسب درآمدهای مختلف نمایند. بر این اساس سؤالات اصلی تحقیق عبارتند از:

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

۱- کدام‌یک از منابع مالی و درآمدی شهرداری، پایدار و کدام‌یک ناپایدار می‌باشند؟

۲- کدام‌یک از منابع درآمدی مورد بررسی، پایدارترند؟

۲- پیشینه تحقیق

الف) پژوهش‌های خارجی

اناشکووا و سوبوتوویچووا[1] (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای با عنوان «خودمختاری مالی شهرداری‌ها در زمینه مالیات بر زمین در جمهوری چک»، ضمن اشاره به این موضوع که درآمد به دست آمده از مالیات بر زمین در همه کشورهای عضو اتحادیه اروپا، نقش مهمی در بودجه سالیانه شهرداری‌ها دارد، از مالیات بر دارایی به‌عنوان منبع مالی برجسته عنوان کردند که می‌تواند در بودجه شهرداری‌ها نقش مهمی ایفا کند. همچنین ابزارهای مالیاتی فعلی در چارچوب مالیات بر زمین در جمهوری چک بسیار کارآمد نیستند و شهرداری‌ها فقط به میزان محدودی از آنها استفاده می‌کنند.

التچ و بهنیچ[2] (۲۰۱۷) مطالعه‌ای با هدف بررسی تأثیر نظام پرداخت مالیات بر شهرداری‌ها در آلمان انجام دادند. نتایج تحقیق نشان دادند سیستم آلمان برای تخصیص درآمد مالیات بر درآمد به شهرداری‌ها بسیار پیچیده است. شهرداری‌های واقع در شرق آلمان سهمیه کمتر از ۱۰ درصد دریافت می‌کنند؛ در حالی که به شهرداری‌های غرب آلمان (به استثنای برخی از شهرداری‌های روستایی) معمولاً سهمیه نسبتاً بالایی از ۱۵ درصد و بیشتر از مالیات بر درآمد هر مؤدیان پرداخت شده به ایالت اختصاص می‌یابد. لذا مالیات نقش بسیار مهمی در بودجه شهرداری‌های آلمان دارد.

نتایج مطالعه گونز الزز-گارسیا[3] و همکاران (۲۰۱۹) با عنوان «قرار دادن شاخص‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی در ارزیابی پایداری شهرداری‌های گالیسیا[4] (شمال‌غربی اسپانیا)» نشان دادند با توجه به اینکه امروزه شهرها شبکه‌های متراکمی از سرمایه‌گذاری‌ها، اطلاعات، کالاها، مردم و همچنین مراکز نوآوری و مدیریت دانش هستند و در چنین چارچوب پیچیده روابط متقابل اقتصادی، شهرها به مصرف‌کنندگان بزرگ منابع و تولیدکنندگان گازهای گلخانه‌ای تبدیل شده‌اند؛ بنابراین به منظور حفظ منابع و تضمین خدمات اجتماعی و رفاه شهروندان، برنامه‌ریزی و اقدامات سیاسی لازم است که در دستیابی به رشد پایدار نقش داشته باشند. وی استفاده از شاخص‌های زیست‌محیطی، تحلیل‌های اقتصادی و اجتماعی را برای ایجاد یک تشخیص پایدار جامع در سیستم‌های شهری و روستایی ضروری می‌داند.

گاریدو- جیمنز[5] و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی نتیجه گرفتند که ارزیابی هزینه‌های عملیاتی شهرداری‌ها و درآمدها در توسعه آینده شهری نباید صرفاً بر مبنای تجزیه‌وتحلیل اقتصادی صورت پذیرد بلکه مطلوب است برنامه‌ریزان و مقامات محلی معیارهای پایداری اقتصادی را در طول فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در نظر بگیرند. همچنین ارزیابی پایداری اقتصادی یک منطقه شهری در صورت وجود در مراحل اولیه برنامه‌ریزی با ارزش‌تر است. مطالعات وی در شهرهای اسپانیا نشان داد درآمد شهری بیشتر به مساحت، ارزش املاک و تراکم مسکن وابسته است.

ب) پژوهش‌های داخلی

قلی‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای به بررسی روش‌ها، منابع و موانع دستیابی به درآمد پایدار شهری شهرداری ارومیه پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن هستند که شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری، برون‌سپاری امور اجرایی شهرداری، مدیریت مالی، فناوری اطلاعات، ارزیابی سازمان، توجه به پژوهش و مدیریت دانش، واگذاری اختیارات دولتی، ارزیابی نیروی

1 -Janoušková and Sobotovičová
2- Ultsch and Behnisch
3- González-García
4- Galicia
5- Garrido-Jiménez

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

انسانی، افزایش رابطه مالی شهرداری با دولت، از روش‌های دستیابی به منابع پایدار شهری می‌باشند. تم‌های عوارض، زمین و ساختمان، مدیریت هزینه و استفاده حداکثری از منابع موجود، انتشار اوراق مشارکت و صکوک و استفاده از فضای شهری برای تبلیغات تجاری، از مهم‌ترین منابع دستیابی به درآمدهای پایدار شهری و تم‌های ضعف مدیریت و نبود نیروهای متخصص، پرداخت نشدن کامل سهم شهرداری‌ها، نبود شفافیت‌های مالی، ضعف عملکرد، فساد، نبود اهرم فشار برای اجرای قانون، بی‌تمایلی مردم برای پرداخت عوارض و ...، از موانع دستیابی به درآمد پایدار شهری می‌باشند.

حاجی‌لو و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی وضعیت منابع درآمدی شهرداری شبستر از لحاظ شاخص‌های پایداری طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ پرداخت. نتایج نشان دادند طی سال‌های موردمطالعه حدود ۳۹/۲۵ درصد از درآمدهای شهرداری از عوارض عمومی و ۲۵/۳۶ درصد از سایر منابع تأمین اعتبار؛ یعنی فروش اموال شهرداری تأمین شده است. در واقع حدود ۴۳ درصد از درآمدهای شهرداری را درآمدهای با مطلوبیت پایین، ۱۰/۸۵درصد را درآمدهای با مطلوبیت متوسط و ۴۶/۱۵ درصد را درآمدهای با مطلوبیت بالا تشکیل می‌دهند.

طاهرپور کلانتری (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای به منظور ایجاد درآمد پایدار و کاهش هزینه‌های شهرداری چناران راهبردهایی همچون اصلاح ساختار قوانین و مقررات مالی شهرداری، تدوین برنامه جامع و چشم‌انداز مالی شهرداری‌ها، بهبود منابع انسانی و ارائه سیاست‌های خلاقانه، ایجاد پیوند بین شهرداری، سایر ادارات و شهروندان و توجه به چالش‌ها و پتانسیل‌های شهر در ایجاد درآمدهای پایدار را پیشنهاد کردند.

نتایج پژوهش پیرزاده (۱۳۹۶) با عنوان «تحلیل منابع درآمدی و تأثیر پروژه‌های مشارکتی در درآمد پایدار شهرداری مشهد» نشان داد پایدارترین درآمد قابل استفاده در مشهد به ترتیب عوارض نوسازی و عوارض بلیت‌های مسافربری و خودرو می‌باشد و عوارض مهندسین ناظر، عوارض اتباع خارجی و جرائم کمیسیون ماده صد، ناپایدارترین درآمد شهرداری مشهد می‌باشد. در این پژوهش پیشنهاد شده ضمن شفاف‌سازی و تسریع و کاهش بروکراسی در فرایند مشارکت، شهرداری باید به اصلاح و تثبیت ساختار درون‌سازمانی و همچنین ضمن توجه به جذب منابع در عرصه رقابت‌پذیری کلان‌شهرهای ایران به بسترسازی مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی بپردازد.

وثوقی و همکاران (۱۳۹۵) به ارائه الگوی پایدارسازی نظام درآمدی و تأمین منابع مالی شهرداری تهران طی دوره ۱۳۹۲-۱۳۸۷ پرداختند. نتایج نشان دادند این الگو در دو محور با عنوان کنترل، کاهش و حذف تدریجی منابع درآمدی ناپایدار و ناسالم و مدیریت، بهبود و افزایش نقش منابع درآمدی پایدار باعث پایدارسازی نظام درآمدی در دو بازه میان مدت و بلندمدت خواهد شد. همچنین نتایج ارزیابی از وضعیت موجود کدهای درآمدی شهرداری تهران نشان داد که در دوره زمانی مورد مطالعه شهرداری تهران به میزان ۳۳ درصد از منابع ناپایدار و ناسالم، ۴۰ درصد از منابع نسبتاً پایدار و تنها ۴۴ درصد از منابع سالم و پایدار کسب درآمد کرده است. از این رو سیستم تأمین درآمدی شهرداری در وضع موجود کاملاً ناپایدار و مبتنی بر شیوه‌های ناسالمی همچون فروش تراکم، جریمه تغییر کاربری ساختمان، جریمه حذف پارکینگ و جریمه تخلفات ساختمانی است.

انتظاری (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان «مدل راهبردی تأمین منابع مالی و درآمدی پایدار و نوین کلان‌شهرهای کشور (با تکیه بر نمونه‌پژوهی کارکرد شهرداری مشهد در دوره سوم شورای اسلامی شهر)» به این نتیجه دست یافت که برای به‌دست آوردن درآمد پایدار شهرداری مشهد باید به سمت اخذ مالیات‌های محلی از جمله مالیات‌های زمین و املاک و اخذ مالیات از آلاینده‌ها حرکت کرد.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

قربانی و عظیمی (۱۳۹۴) در پژوهشی با استفاده از روش کتابخانه‌ای، تحلیلی و مقایسه‌ای اقدام به رتبه‌بندی معیارها و گزینه‌های اثرگذار در الگوی مطلوب تأمین مالی برای شهرداری مشهد پرداختند. بدین منظور ۲۳ نفر از مدیران و کارشناسان اقتصادی شهرداری مشهد جهت تکمیل پرسشنامه انتخاب شدند. سپس بر اساس روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و به‌کارگیری نرم‌افزار Expert Choice داده‌های پرسشنامه مورد پردازش و تحلیل قرار گرفتند. در نهایت پس از وزن‌دهی و اولویت‌بندی ملاک‌ها و گزینه‌های تصمیم‌گیری، الگوی مطلوب تأمین مالی برای شهرداری مشهد در سه سطح کلان، میانی و محلی ارائه شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهند عوارض بر نوسازی، عوارض بر ساختمان و اراضی (به غیر از عوارض بر تراکم)، عوارض ارزش‌افزوده و بهای خدمات شهری، به ترتیب مهم‌ترین اولویت‌های سیاست‌گذاری در زمینه پایدارسازی درآمدهای شهرداری به شمار می‌روند.

دانش‌جعفری و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی پایداری منابع مالی و درآمدی شهرداری تهران» ضمن بررسی روش‌های کسب درآمد و تأمین مالی شهرداری‌های دنیا به بررسی وضعیت پایداری منابع مختلف درآمدی شهر تهران و شناسایی روش‌های کسب درآمد پایدار برای آن پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد پایدارترین درآمد قابل استفاده در تهران، مالیات انتقالی از دولت به شهرداری می‌باشد. دریافت بهای خدمات و انواع عوارض محلی نیز سایر منابع درآمدی پایدار قابل‌استفاده می‌باشند.

۳- مبانی نظری

یکی از مهم‌ترین مسائل اداره شهرها، تأمین منابع درآمدی مکفی برای اداره شهرها و اعمال مدیریت شهری کارا و مستمر می‌باشد. در این خصوص، شهرداری‌ها بر اثر شناخت خود یا شرایط محلی و امکانات موجود و به منظور اداره شهر به هر طریقی سعی در کسب درآمدهای مختلفی داشته‌اند (برسم و همکاران، ۱۳۹۸). تأمین منابع مالی و درآمدی شهرداری‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا از یک سو کسب درآمد شهرداری‌ها تأثیر عمده‌ای بر ارائه خدمات به شهروندان دارد و از سوی دیگر فقدان درآمد کافی نه تنها سبب عدم‌ایجاد خدمات ضروری در شهر می‌شود بلکه اساساً اجرای تمامی طرح‌ها و برنامه‌های شهرداری را با مشکل مواجه خواهد ساخت (مرتضوی و وثوق، ۱۳۹۶).

نظام درآمدی شهرداری‌ها در ایران به سه بخش اصلی تقسیم می‌گردد: الف) روابط مالی دولت و شهرداری‌ها: کمک‌های اعطایی و روابط مالی دولت و شهرداری‌ها را در قالب چند سرفصل اصلی می‌توان جمع‌بندی کرد که عبارتند از: کمک‌ها از محل دوازده در هزار گمرکی، سهم شهرداری از وجوه متمرکز، کمک به شهرداری در قالب ردیف‌های اضافی یا ردیف‌های بودجه‌ای برای اجرای طرح‌های عمرانی وکمک به سامانه ترابری هماهنگی ب) وضع دریافت عوارض محلی به دست شوراها: شوراهای اسلامی شهرها با وجود تحدید اختیارات قانونی‌شان همچنان تصمیم‌گیر اصلی در خصوص وضع و وصول عوارض محلی برابر تبصره یک ماده ۵۰ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده شمرده می‌شوند. ج) امکان گرفتن بهای خدمات شهری از استفاده‌کنندگان: از اختیارات نهاد مدیریت شهری وضع و دریافت عوارض محلی و امکان قیمت‌گذاری بر بهای خدمات شهری می‌باشد. اما باید اذعان داشت که این نوع عوارض شامل آن گروه اموال عمومی که تحت مدیریت و کنترل شهرداری‌ها است نمی‌گردد (آل‌اسحاق و هداوند، ۱۳۹۲).

در تقسیم‌بندی جدید اقلام درآمدی شهرداری‌های کشور هفت قلم اساسی و بالغ بر ۴۱۱ قلم زیرمجموعه درآمدی وجود دارد که برخی از آنها پایدار و برخی ناپایدارند. درآمدهای پایدار، درآمدهایی هستند که حقوق آیندگان و کیفیت زندگی را حفظ کنند و منابع حیاتی برای نسل‌های آتی را از بین نبرد. کسب درآمد از

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

محل مربوطه موجب ارتقای رویکرد عدالت‌محوری شود و موجب لطمه زدن به ساختارهای زیست‌محیطی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شهر نشود (مسگری و همکاران، ۱۳۹۷). پایداری در درآمدها مستلزم آن است که اولاً حصول این درآمدها از استمرار نسبی برخوردار باشد و ثانیاً حصول این درآمدها شرایط کیفی شهر را در معرض تهدید و تخریب قرار ندهد (اسدپور، ۱۳۹۶). در درآمدهای پایدار، پایه درآمدی طی زمان بزرگ می‌شود و همپا با گسترش مخارج، افزایش می‌یابد؛ به عبارتی مطلوب و منعطف است و در عین سهل‌الوصول بودن کسب درآمد، آسیبی به شهر و توسعه آن نمی‌رساند.

در این پژوهش، میزان پایداری منابع مالی و درآمدی شهرداری زنجان بر اساس معیارهای اصلی تداوم‌پذیری، مطلوبیت و انعطاف‌پذیری به تفکیک هر یک از زیر معیارهای آن بررسی شده است. برای دستیابی به ساختار مطلوب تأمین منابع درآمدی شهرداری‌ها، بررسی و تجزیه‌وتحلیل منابع درآمدی شهرداری در وضعیت کنونی می‌تواند به عنوان راهنما و الگوی مناسبی برای اصلاح و تدوین ساختار بهینه درآمدی مورد استفاده قرار گیرد. در این بخش از مطالعات به بررسی منابع درآمدی شهرداری زنجان به منظور سنجش عملکرد شهرداری در حصول درآمد پرداخته می‌شود. بدین منظور به طبقه‌بندی درآمد شهرداری و بیان ویژگی‌های عمده از جمله میزان اثربخشی، میزان رشد و بررسی نوسانات هر یک از گروه‌ها، طی دوره ۱۰ساله اخیر پرداخته شده است. نمودار ۱ ساختار بودجه شهرداری‌ها را نشان می‌دهد.

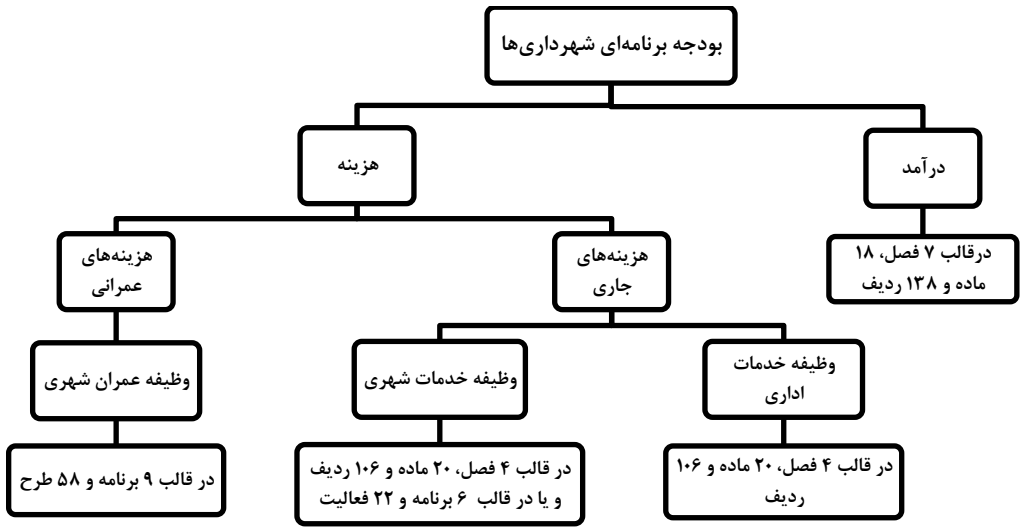

نمودار ۱- ساختار بودجه شهرداری‌ها

منبع: (شهرداری زنجان)

با محاسبه میانگین ۱۰ ساله درآمدهای شهرداری زنجان برای هر یک از فصول درآمدی طبق جدول ۱، درآمد ناشی از عوارض عمومی به طور متوسط با بیشترین سهم معادل ۴۴/۱۶ درصد از درآمدهای شهرداری را تشکیل می‌دهد. در این میان ردیف درآمدی عوارض بر فروش کالا و ارائه خدمات (بند الف ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده) بالاترین سهم از درآمدهای این فصل را تشکیل می‌دهد. دومین منبع عمده درآمدی شهرداری طی سال‌های اخیر مربوط به گروه اصلی درآمد ناشی از اعانات و هدایا و دارایی‌ها می‌باشد. بررسی

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

ریزکدهای درآمدی این گروه بیانگر سهم بالای ردیف‌های درآمدی جرایم کمیسیون ماده صد و جرایم تخلفات ساختمانی، درآمد حاصل از تغییر کاربری‌ها و جریمه حذف پارکینگ می‌باشد، به طور متوسط ۳۱/۱۴ درصد از درآمدهای شهرداری از این منبع تأمین شده است. در مجموع این دو گروه اصلی درآمدی حدود ۷۵ درصد از درآمدهای شهرداری را تأمین می‌کند. پس از این دو سایر منابع تأمین درآمدی است که با متوسط سهم ۱۰/۳۰ درصدی طی دوره، در جایگاه سوم قرار دارد و در آن ردیف درآمدی فروش اموال غیرمنقول چشمگیر بوده است. درآمد ناشی از عوارض اختصاصی به طور متوسط سهمی در حدود ۵/۵۷درصد داشته است که با وجود روند نزولی این گروه درآمدی طی چند سال اخیر درآمد ناشی از عوارض اختصاصی هنوز هم برای شهرداری دارای اهمیت بالایی است. بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری نیز ۴/۴۰ درصد از درآمدهای شهرداری را تشکیل داده است. بررسی‌ها در خصوص کمک‌های اعطای دولت و سازمان‌های دولتی نشان از کاهش سهم این گروه درآمدی در بیشتر سال‌های مورد بررسی داشته است. در واقع براساس اصل خودکفایی شهرداری‌ها روند کمک‌های دولتی به شهرداری‌های کشور رو به کاهش بوده و طی سال‌های گذشته هیچ رشدی را نشان نمی‌دهد. میانگین سهم این گروه درآمدی از کل درآمدهای شهرداری طی دوره در حدود ۴/۲۸ درصد بوده است. درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری ۰/۱۵ درصد از درآمدهای شهرداری را تشکیل می‌دهد و این گروه از درآمد تقریباً طی دوره کمترین سهم را به خود اختصاص داده و یکی از کم‌اهمیت‌ترین منابع کسب درآمد در شهرداری زنجان محسوب می‌گردد.

جدول ۱- نسبت گروه‌های اصلی درآمدی شهرداری زنجان از کل درآمدهای وصول شده طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۸۷ (درصد)

عنوان/ سال	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	میانگین
درآمد ناشی از عوارض عمومی	۴۰/۱۸	۳۹/۰۲	۴۵/۱۸	۴۵/۲۵	۳۵/۷۰	۴۵/۶۱	۵۵/۲۶	۴۳/۱۵	۴۰/۲۸	۴۷/۴۸	۴۴/۱۶
درآمد ناشی از عوارض اختصاصی	۵/۵۶	۱۱/۸۰	۷/۶۲	۶/۳۱	۲/۴۵	۳/۹۱	۹/۳۳	۵/۴۸	۵/۴۶	۴/۵۷	۵/۵۷
بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری	۹/۳۲	۸/۰۱	۵/۶۹	۳/۸۱	۳/۰۷	۲/۸۶	۲/۹۲	۴/۰۶	۵/۵۲	۴/۳۹	۴/۴۰
درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری	۰/۰۸	۰/۱۱	۰/۱۲	۰/۲۱	۰/۱۶	۰/۲۱	۰۶/۰۶	۰/۰۸	۰/۱۵	۰/۲۰	۰/۱۵
کمک‌های اعطای دولت و سازمان‌های دولتی	۱۴/۰۷	۱۰/۴۸	۷/۴۴	۴/۵۵	۱۲/۴۵	۳/۳۵	۲/۴۲	۴/۸۱	۰/۰۰	۰/۱۳	۴/۲۸
اعانات و هدایا و دارایی‌ها	۱۸/۴۱	۲۵/۷۶	۲۸/۸۷	۳۰/۰۷	۳۸/۴۶	۲۹/۱۸	۲۵/۹۲	۳۱/۴۷	۳۱/۸۱	۳۴/۴۹	۳۱/۱۴
سایر منابع تأمین درآمد شهرداری	۱۲/۳۷	۴/۸۳	۵/۰۷	۹/۸۲	۷/۷۰	۱۴/۸۸	۴/۰۹	۱۰/۹۴	۱۶/۷۷	۸/۷۴	۱۰/۳۰

منبع: (شهرداری زنجان)

در نمودار ۲ متوسط سهم هر یک از کدهای درآمدی به تفکیک هر یک از برنامه‌های فصول درآمدی طی سال‌های مورد مطالعه آورده شده است.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

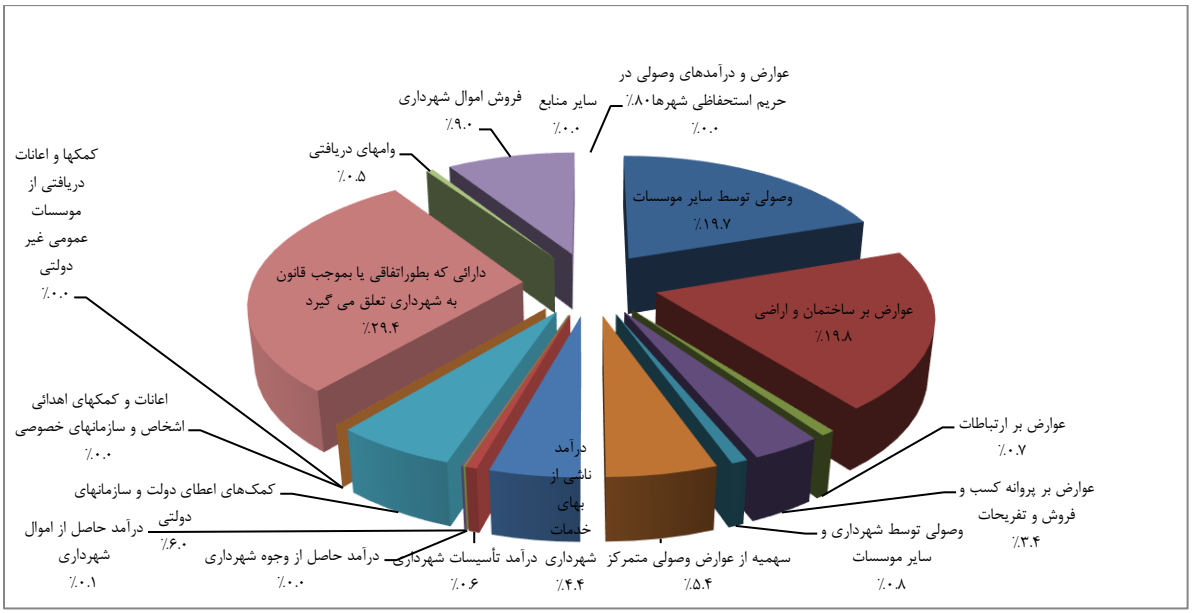

نمودار ۲- متوسط سهم هر یک از کدهای درآمدی به تفکیک هریک از برنامه های فصول درآمدی طی سال‌های ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۶

منبع: (شهرداری زنجان)

۴- روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی- پیمایشی، مقطعی و کاربردی است؛ لذا برای بررسی، از پرسشنامه محقق‌ساخته ارزیابی میزان پایداری منابع مالی و درآمدی در معیار لیکرت پنج‌گزینه‌ای به تفکیک هر یک از شاخص‌های پایداری استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه ۱۴ نفر از مدیران و کارشناسان درآمد مرکز و مناطق و صاحب‌نظران مالیه شهرداری زنجان بود. برای تأیید پایایی پرسشنامه از شاخص آلفای کرونباخ استفاده شد. با توجه به اینکه ضریب آلفای محاسبه‌شده (۰/۷۶۸) بیش از ۰/۷ بود، از لحاظ پایایی تأیید گردید. برای سنجش روایی، از روایی محتوا و صوری و برای سنجش نرمال بودن مشاهدات، از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شده است. در نهایت، برای تجزیه‌وتحلیل، از نرم افزار spss نسخه ۲۳ در دو قالب آمار توصیفی و آمار استباطی (آزمون t استیودنت) استفاده گردیده است.

۵- یافته‌های تحقیق

در این بخش به ارزیابی درآمد و شاخص پایداری درآمد که به‌منظور تفکیک درآمد شهرداری به درآمدهای پایدار و ناپایدار صورت می‌گیرد، پرداخته شده است. با توجه به اطلاعات توصیفی جدول ۲ میانگین پایداری ردیف درآمدی عوارض نوسازی بیشتر از سایر منابع مالی و درآمدی می‌باشد. پس از آن عوارض گذرنامه، عوارض بر پروانه‌های کسب و پیشه و حق صدور پروانه، عوارض اسناد رسمی، عوارض سالیانه خودروهای سواری و سایر وسایل نقلیه، مال‌الاجاره ساختمان‌ها و تأسیسات، عوارض بر فروش کالا و ارائه خدمات (بند الف ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش‌فزوده) و سهم شهرداری‌ها از عوارض وصولی متمرکز (موضوع تبصره ۲ ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده)، درآمد حاصل از پارکینگ و پارکومترها، درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری در بخش عمومی و خصوصی قرار دارند اما درآمدهای ناشی از جریمه قطع اشجار شهری و غرامت‌ها، عوارض حذف پارکینگ، جریمه حذف پارکینگ، عوارض بر مازاد تراکم، عوارض بر بالکن و پیش‌آمدگی، جریمه سد معبر، جریمه کمیسیون ماده صد، جرایم تخلفات ساختمانی و شهری و غرامت‌ها جزو منابع درآمدی ناپایدار شهرداری می‌باشند. در کل می‌توان گفت درآمد ناشی از عوارض عمومی و درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری جزو منابع درآمدی پایدار و اعانات و هدایا و دارایی‌ها جزو ناپایدارترین درآمدهای شهرداری به حساب می‌آید. برای مثال اگر میانگین پایداری کد درآمدی برابر ۴ باشد؛ یعنی از پایداری ۱۰۰ درصدی، ردیف درآمدی مورد نظر ۸۰ درصد پایدار است.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

جدول ۲- میانگین میزان پایداری منابع مالی و درآمدی شهرداری زنجان

کد درآمدی	میانگین	انحراف معیار	کد درآمدی	میانگین	انحراف معیار
فصل ۱- درآمد ناشی از عوارض عمومی	**۳/۶۷**	**۰/۶۲**	درآمد کشتارگاه	۳/۲۴	۰/۳۲
وصولی توسط سایر مؤسسات	**۳/۹۱**	**۰/۳۲**	درآمد غسالخانه و گورستان	۳/۵۷	۰/۵۴
عوارض اسناد رسمی	۴/۱۹	۰/۱۸	درآمد حاصل از فروش محصولات کارخانجات شهرداری	۳/۰۵	۰/۶۷
عوارض گذرنامه	۴/۴۰	۰/۲۸	درآمد حاصل از فروش محصولات کارخانجات آسفالت	۳/۲۹	۰/۹۸
عوارض بلیط هواپیمایی	۳/۹۰	۰/۶۳	درآمد حاصل از فروش گل و گیاه و سایر محصولات	۳/۹۰	۱/۰۳
عوارض بر فروش کالا و ارائه خدمات (بند الف ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده)	۴/۱۰	۰/۴۰	درآمد حاصل از سایر تأسیسات شهرداری	۳/۶۹	۱/۱۱
عوارض آلایندگی (بند الف ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده)	۳/۳۸	۰/۳۸	فصل ۴- درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری	**۳/۶۰**	**۰/۹۵**
عوارض ناشی از اجرای ماده ۱۵ رسیدگی به تخلفات رانندگی	۳/۷۴	۰/۳۸	درآمد حاصل از وجوه شهرداری	۳/۹۴	۰/۹۱
عوارض ناشی از اجرای ماده ۲۳ رسیدگی به تخلفات رانندگی	۳/۶۴	۱/۰۶	درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری در بخش عمومی	۴/۰۰	۱/۱۵
عوارض بر ساختمان و اراضی	۲/۶۷	۰/۷۶	درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی	۴/۰۰	۱/۱۵
عوارض بر پروانه‌های ساختمانی	۲/۶۲	۰/۸۳	درآمد حاصل از وجوه سپرده‌های شهرداری	۳/۸۱	۰/۵۱
عوارض بر مازاد تراکم	۱/۹۳	۰/۹۹	درآمد حاصل از اموال شهرداری	۳/۲۶	۰/۶۸
عوارض بر تفکیک اراضی ساختمانی	۲/۲۹	۰/۹۹	مال‌الاجاره ساختمان‌ها و تأسیسات	۴/۱۴	۰/۷۷
عوارض بر بالکن و پیش‌آمدگی	۱/۹۵	۱/۰۲	درآمد حاصل از کرایه ماشین‌آلات وسایل‌نقلیه	۲/۲۶	۱/۱۰
عوارض نوسازی	۴/۵۴	۰/۴۱	درآمد حاصل از پارکینگ و پارکومترها	۴/۰۵	۱/۱۰
عوارض بر ارتباطات	۳/۸۴	۰/۵۴	حق ورودیه تأسیسات شهرداری	۲/۵۲	۱/۲۷
عوارض بلیط مسافرت و باربری	۳/۹۳	۰/۵۵	درآمد حاصل از بازارهای روز و هفتگی	۳/۳۱	۰/۵۶
عوارض ثبت‌نام آزمایش رانندگی	۳/۹۰	۰/۵۹	فصل ۵- کمک‌های اعطای دولت و سازمان‌های دولتی	**۲/۸۴**	**۰/۸۰**
عوارض صدور پروانه تاکسیرانی	۳/۶۹	۰/۵۴	اعانات و کمک‌های اهدایی اشخاص و سازمان‌های خصوصی	**۲/۸۴**	**۰/۵۵**
عوارض بر پروانه کسب و فروش و تفریحات	۴/۲۶	۰/۵۹	کمک بلاعوض جاری دولت	۲/۵۰	۰/۸۷
عوارض سالیانه خودروهای سواری و سایر وسایل‌نقلیه	۴/۱۴	۰/۶۷	کمک بلاعوض عمرانی دولت (کلیه اعتبارات عمرانی ملی و استانی)	۲/۶۰	۰/۸۲
عوارض بر پروانه‌های کسب و پیشه و حق صدور پروانه	۴/۳۸	۰/۶۰	اعتبار خرید اتوبوس و لوازم یدکی از بودجه کل کشور	۲/۳۶	۰/۸۷
فصل ۲- درآمد ناشی از عوارض اختصاصی	۳/۰۰	۰/۸۷	اعتبارات عمرانی از محل دوازده در هزار گمرکی	۳/۹۰	۰/۶۵
وصولی توسط شهرداری و سایر مؤسسات	۱/۹۰	۱/۰۰	فصل ۶- اعانات و هدایا و دارایی‌ها	**۲/۴۹**	**۰/۸۶**
عوارض حذف پارکینگ	۱/۹۰	۱/۰۰	دارائی که بطوراتفاقی یا بموجب قانون به شهرداری تعلق می گیرد	**۲/۴۹**	**۰/۵۸**
سهمیه از عوارض وصولی متمرکز	۴/۱۰	۰/۷۳	جریمه کمیسیون ماده صد	۲/۱۷	۰/۹۵
سهم شهرداری‌ها از عوارض وصولی متمرکز (موضوع تبصره ۲ ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش‌افزوده)	۴/۱۰	۰/۷۳	جرایم تخلفات ساختمانی و شهری و غرامتها	۲/۱۷	۰/۹۵
فصل ۳- بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری	**۳/۳۳**	**۰/۸۰**	ضبط سپرده‌های معاملات شهرداری	۲/۶۷	۱/۱۱
درآمد ناشی از بهای خدمات شهرداری	**۳/۱۸**	**۰/۵۱**	حق امتیاز تاکسی	۳/۵۷	۰/۸۲
حق آسفالت و لکه‌گیری و ترمیم حفاری	۲/۶۷	۱/۰۲	حق بهره‌برداری از خطوط حمل مسافر داخل شهر	۳/۴۵	۰/۶۶
حق کارشناسی و فروش نقشه ها	۲/۹۳	۱/۱۱	حق تشرف	۲/۴۸	۰/۹۷
درآمد حاصل از نقل و انتقال تاکسی	۳/۹۳	۰/۵۵	جریمه قطع اشجار شهری و غرامتها	۱/۸۱	۰/۵۴
درآمد حاصل از فروش جمع آوری زباله	۳/۳۳	۰/۸۹	جریمه سد معبر	۲/۰۲	۰/۷۶
درآمد حاصل از آگهی های تجاری	۳/۸۸	۰/۶۹	درآمد حاصل از تغییر کاربری ها	۲/۴۳	۰/۷۵
درآمد حاصل از خدمات آماده سازی	۲/۲۹	۱/۳۴	جرایم متعلقه از تأخیر پرداخت عوارض ۲/۵ درصد	۲/۶۹	۰/۸۸
درآمد ناشی از ارائه خدمات مینی‌بوس‌رانی و تاکسیرانی	۲/۸۳	۰/۴۴	جریمه حذف پارکینگ	۱/۹۳	۱/۰۴
درآمد سرویس های دربستی	۳/۶۲	۰/۴۴	فصل ۷- سایر منابع تأمین درآمد شهرداری	**۲/۶۸**	**۱/۱۶**
درآمد حاصل از خدمات فنی و ایمنی	۳/۳۳	۰/۵۴	فروش اموال شهرداری	**۲/۶۸**	**۱/۱۴**
درآمد حاصل از ارائه خدمات آموزشی	۳/۶۰	۰/۵۷	فروش اموال غیرمنقول	۲/۵۰	۱/۴۳
درآمد حاصل از خدمات شهری	۲/۵۷	۱/۵۸	فروش اموال منقول و اسقاط	۲/۷۶	۰/۸۰
درآمد تأسیسات شهرداری	۳/۴۸	۰/۶۷	فروش سرقفلی	۲/۷۹	۱/۲۶
درآمد اتوبوسرانی و مینی بوسرانی	۳/۶۲	۰/۵۷			

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

به‌منظور سنجش نرمال بودن مشاهدات، از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شد. با توجه به اینکه p-value > 0.05 بود فرض نرمال بودن مشاهدات تأیید شد. جهت تعیین پایداری یا ناپایداری کدهای درآمدی مورد مطالعه از آزمون t استیودنت استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول ۳ آورده شده است. با توجه به اینکه sig محاسبه شده برای فصول درآمدی ناشی از عوارض عمومی و درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری بیش از ۵ درصد است و t محاسبه شده در بازه (۱/۶۴۵ و ۱/۶۴۵-) قرار گرفته این منابع درآمدی پایدار هستند. بر اساس این جدول، فصول درآمدی ناشی از عوارض اختصاصی، بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری، کمک‌های اعطای دولت و سازمان‌های دولتی، اعانات و هدایا و دارایی‌ها و سایر منابع تأمین درآمد شهرداری ناپایدار می‌باشد (sig<0.05 و t محاسبه‌شده کمتر از t جدول). مطابق با آزمون t استیودنت و با در نظر گرفتن سطح خطای ۵ درصد، مشاهده می‌شود مقدار sig محاسبه‌شده در مجموع منابع درآمدی مورد بررسی کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و در نتیجه می‌توان گفت در مجموع، منابع درآمدی و مالی مورد استفاده در شهرداری زنجان پایدار نمی‌باشد و رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳- آزمون t استیودنت جهت سنجش وضعیت پایداری منابع مالی و درآمدی به تفکیک فصول (Test Value =3.75)

منابع درآمدی موردبررسی	t	Sig (p- value)
فصل ۱- درآمد ناشی از عوارض عمومی	-۰/۵۹۴	۰/۵۷۴
فصل ۲- درآمد ناشی از عوارض اختصاصی	-۳/۴۰۲	۰/۰۱۴*
فصل ۳- بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری	-۲/۶۶۰	۰/۰۳۸*
فصل ۴- درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری	-۰/۵۶۰	۰/۵۹۵
فصل ۵- کمک‌های اعطای دولت و سازمان‌های دولتی	-۴/۴۱۶	۰/۰۰۴*
فصل ۶- اعانات و هدایا و دارایی‌ها	-۵/۷۲۹	۰/۰۰۱*
فصل ۷- سایر منابع تأمین درآمد شهرداری	-۲/۴۸۰	۰/۰۴۸*
مجموع منابع درآمدی	-۳/۹۰۴	۰/۰۰۷۹*
*P < 0.05		

Chi- square ۱۸/۳۰۶۱

Sig (p- value) * ۰/۰۰۵۵۱

* **P<0.05**

با توجه به مقادیر بالا که در آن sig<0.05 و مقدار Chi- square که بزرگ‌تر از ۱۲/۵۹ می‌باشد Chi-square محاسبه‌شده با درجه آزادی ۶ بیش از ضریب آن در جدول (۱۲/۵۹) می‌باشد) فرض میانگین رتبه پایداری منابع مالی و درآمدی با هم اختلاف معناداری دارند، پذیرفته‌شده و در نتیجه تساوی پایداری رتبه‌ها رد می‌شود.

در جدول ۴ رتبه پایداری و ناپایداری هر یک از منابع درآمدی مورد بررسی در شهرداری زنجان بر اساس آزمون فریدمن آورده شده است.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

جدول ۴- آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی پایداری و ناپایداری منابع درآمدی

منابع درآمدی مورد بررسی	میانگین رتبه	رتبه
فصل ۱- درآمد ناشی از عوارض عمومی	۶/۱۴	۱
فصل ۴- درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری	۵/۴۳	۲
فصل ۳- بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری	۴/۴۳	۳
فصل ۲- درآمد ناشی از عوارض اختصاصی	۳/۴۳	۴
فصل ۷- سایر منابع تأمین درآمد شهرداری	۳/۴۲	۵
فصل ۵- کمک‌های اعطای دولت و سازمان‌های دولتی	۳/۱۴	۶
فصل ۶- اعانات و هدایا و دارایی‌ها	۲/۰۰	۷

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

با توجه به اینکه اتکای بیش از حد شهرداری‌ها به درآمدهای ناپایدار، شهرداری را با مشکلات مالی مواجه کرده است، کسب درآمد پایدار جهت تأمین هزینه خدمات شهری و توجه به درآمدهایی که ویژگی درآمدهای پایدار را داشته باشند، از لحاظ مدیریت توسعه شهری، مطلوب تلقی می‌شود بر این اساس مطالعه منابع درآمدی پایدار شهرداری‌ها و تکیه بر آنها یا معرفی روش‌های جدید درآمدی تا حدودی می‌تواند راهگشای مشکلات شهرداری باشد. در این پژوهش با توجه به ویژگی‌های مطرح شده در خصوص درآمدهای پایدار، مطالعات لازم در خصوص شناسایی درآمدهای پایدار و ناپایدار شهرداری زنجان انجام پذیرفت و براساس آن درصد هریک از این درآمدها از کل درآمدهای شهرداری نیز مشخص گردید.

بررسی‌ها حاکی از نوسانات متعدد سهم هر یک از درآمدهای پایدار و ناپایدار طی سال‌های مورد مطالعه دارد ولی در بیشتر سال‌ها درصد درآمدهای ناپایدار شهری بسیار بیشتر از درآمدهای پایدار شهرداری بوده است. در کل می‌توان گفت به طور متوسط طی دوره ۱۰ ساله مورد بررسی ۳۰/۱۵ درصد از درآمدهای شهرداری پایدار و حدود ۶۹/۸۵ درصد از این درآمدها ناپایدار بوده است که نتایج این پژوهش با نتایج مطالعات اکبری (۱۳۹۴) و وثوقی و همکاران (۱۳۹۵) هم‌راستا می‌باشد.

در ادامه منابع درآمدی شهرداری را از نظر پایداری و دارا بودن ویژگی‌های آن به تفکیک تشریح شده است.

در خصوص بررسی ویژگی‌های پایداری درآمدهای شهرداری در فصول درآمدی ناشی از عوارض عمومی می‌توان گفت با توجه به اینکه عوارض عام به تناسب برخی از فعالیت‌های اقتصادی یا دارایی‌ها و نظیر اینها و در قالب و چارچوب قوانین اصلی دریافت می‌شود و بر حسب استفاده یا تخریب فضاها و امکانات شهری اخذ نمی‌شود به این دلیل می‌تواند با توسعه شهری منافات و تعارض نداشته باشد. با این وجود به علت تنوع زیاد این نوع عوارض، برخی از آنها فاقد برخی از ویژگی‌های پایداری از جمله ماندگاری و استمرار، عدم‌وابستگی به نوسانات بازار و تحریم اقتصادی می‌باشند. در هر صورت بخشی از عوارض می‌تواند پایداری کامل را داشته باشد که می‌توان از بین آن‌ها عوارض پایدار مناسبی یافته و آن‌ها را وضع کرد.

در خصوص درآمدهای ناشی از عوارض اختصاصی و عوارض تخریب و تصرف امکانات شهری می‌توان گفت این نوع عوارض با افزایش هزینه‌های شهری یا افزایش هزینه ارائه این خدمات هم‌سو و هماهنگ بوده، از جهت ماندگاری و استمرار، عدم‌وابستگی به نوسانات بازار و تحریم اقتصادی تابع نوع خدماتی است که بر آن عوارض وضع می‌شود، از جهت توسعه شهری نیز باید پس از بررسی‌های جامع و سنجش ابعاد اثرات آن بر توسعه شهری و رفاه شهروندان وضع شود. اما عوارض تخریب و

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

تصرف امکانات شهری در مجموع ناپایدار تلقی می‌شوند، وضع عوارض برای تخریب‌کنندگان و مصرف‌کنندگان امکانات شهری علاوه بر اینکه برای شهرداری درآمد ایجاد می‌کند می‌تواند پیام دوسویه داشته باشد: یکی اینکه افراد مجاز هستند این تخریب را انجام دهند، به شرط پرداخت عوارض آن و دیگر اینکه افراد نباید این تخریب و تصرف را انجام دهند به این دلیل حتی اگر این نوع درآمدها ویژگی‌های دائمی بودن، ثبات، فقدان نوسان و پیوستگی را داشته باشند، نمی‌توانند در راستای توسعه شهری قرار گیرند اما در صورت وضع شدن بر اساس معیارهای مناسب و اعمال صحیح می‌توانند بازدارنده تخریب نیز باشد.

در خصوص درآمدهای حاصل از بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری و درآمد حاصل از وجوه و اموال شهرداری، با توجه به اینکه شهرداری‌ها باید درصدد انجام وظایف عمومی و ارائه خدمات شهری باشند نمی‌توان فعالیت‌های اقتصادی شهرداری‌ها را با هدف کسب سود و ایجاد جریان درآمدی توصیه کرد. اما چنانچه فعالیت‌های اقتصادی بر اساس اصول صحیح و مناسب اقتصادی طراحی و اجرا شود، می‌تواند یک منبع دائمی درآمد باشد که نوسان چندانی نداشته و به طور پیوسته قابل‌وصول باشد. این درآمدها همسو با هزینه بوده و منعطف می‌باشد. اما چنانچه فعالیت‌های اقتصادی شهرداری‌ها باعث افت کارایی و کاهش توان خدمات‌رسانی و انجام وظایف شهرداری‌ها شود، با ویژگی اصلی پایداری درآمدها یعنی مطلوبیت، ناسازگار و متناقض خواهد بود.

در خصوص فصل درآمدی کمک‌های اعطایی دولت و سازمان‌های دولتی می‌توان گفت به طور اصولی و کلی، کمک‌ها پایداری قابل‌توجهی ندارند ضمن اینکه این کمک‌ها برای شهرهای بزرگ مبلغ قابل‌توجهی نیست. این کمک‌ها دائمی نیستند، هرگاه شهرداری بتواند آن‌ها را اخذ کند برای توسعه شهری مفید است و می‌تواند مسائل و مشکلاتی را برطرف کند اما چنانچه کمک‌های دولت نهادینه شود یا به قوانین دائمی بلندمدت متکی باشد می‌تواند ویژگی‌های پایداری را پیدا کند.

در خصوص فصل درآمدهای اعانات و هدایا و دارایی‌ها می‌توان گفت کمک‌های اشخاص خصوصی به صورت مشخص حداکثر تا بقای شخص تداوم دارد (البته در موارد استثنا می‌تواند منابعی وقف و مانند آن شود که تداوم داشته باشد). به این علت، ویژگی‌های ماندگاری، استمرار و عدم‌نوسان شدید را ندارد. در مقابل می‌توانند ویژگی مطلوبیت را داشته باشند و حتی کمترین تأثیر منفی را بر توسعه شهر نگذارند. با این وجود نمی‌توان به صورت مستمر به این کمک‌ها اتکا کرد و بر اساس آن‌ها برنامه‌ریزی و عمل کرد. کمک‌های سازمان‌های بخش عمومی می‌تواند مقطعی یا مستمر باشد. چنانچه این کمک‌ها مقطعی باشد، ویژگی‌های ماندگاری، استمرار و عدم‌نوسان شدید را ندارند، اما می‌توانند ویژگی‌های دیگری را داشته باشند؛ به این دلیل نمی‌توان فعالیت‌های شهرداری را به این کمک‌ها متکی کرد. این کمک‌ها فاقد ویژگی‌های لازم برای انجام برنامه‌ریزی میان‌مدت و بلندمدت هستند.

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌گردد جهت پایدارسازی منابع درآمدی مطلوب به رویکرد کنترل، کاهش و حذف تدریجی منابع درآمدی ناپایدار و ناسالم و مدیریت، بهبود و افزایش نقش منابع درآمدی پایدار و نیز بر ارائه روش‌های جدید جهت ورود شهرداری‌ها به بازارهای مالی و پولی تأکید داشت.

۷- منابع

اسدپور؛ احمدعلی. (۱۳۹۶). واکاوی درآمد پایدار شهرداری‌ها با رویکرد توسعه پایدار شهری؛ مطالعه موردی در شهر بندرعباس. *نشریه مدیریت شهری، ۱۶* (۴۶)، ۱۱۲-۹۷.

اکبری، نعمت‌الله؛ مویدفر، رزیتا؛ کریمی، نسرین. (۱۳۹۴). ارزیابی پایداری منابع مالی و درآمدی شهرداری ایلام. *هفتمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر راهبردهای توسعه شهری.*

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

آل‌اسحاق، پریسا؛ هداوند، مهدی. (۱۳۹۲). بررسی منابع نوین درآمدی شهرداری‌ها. *نشریه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل*، ۶(۲۲)، ۲۸-۱.

انتظاری، ابوالفضل. (۱۳۹۵). *مدل راهبردی تأمین منابع مالی و درآمدی پایدار و نوین کلان‌شهرهای کشور (با تکیه بر نمونه پژوهی کارکرد شهرداری مشهد در دوره سوم شورای اسلامی شهر)*. رساله دکتری، دانشکده جغرافیا، پژوهشگاه مهندسی بحران‌های طبیعی شاخص پروژه.

برسم، لیدا؛ مغانی، بهنام؛ خبازی، مصطفی. (۱۳۹۸). ارزیابی منابع مالی شهرداری‌ها و امکان‌سنجی تأمین درآمدهای پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر جیرفت). *نشریه جغرافیا و روابط انسانی*، ۲(۳)، ۲۰۳-۱۸۱.

پیرزاده، بابک. (۱۳۹۶). *تحلیل منابع درآمدی و تأثیر پروژه‌های مشارکتی در درآمد پایدار شهرداری مشهد*. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه فردوسی مشهد.

حاجی‌لو، مهران؛ میره‌ای، محمد؛ پیله‌ور، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی منابع درآمدهای پایدار شهرداری‌ها (موردمطالعه: شهرداری شبستر استان آذربایجان‌شرقی). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، ۵(۲۰)، ۱-۲۲.

دانش جعفری، داود؛ باباجانی، جعفر؛ کریمی اسبوئی، سمانه. (۱۳۹۳). ارزیابی پایداری منابع مالی و درآمدی شهرداری تهران. *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، ۲(۷)، ۳۴-۱۵.

زیاری، کرامت‌اله؛ مهدی، علی؛ مهدیان بهنمیری، معصومه. (۱۳۹۲). مطالعه و شناخت منابع مالی و ارائه راهکارهایی برای بهبود پایداری درآمد شهرداری‌ها؛ مورد پژوهش؛ شهرداری شهر مهاباد. *نشریه مدیریت شهری*، ۱۱(۳۱)، ۱۲۴-۱۰۷.

شرزه‌ای، غلامعلی؛ ماجدی، وحید. (۱۳۹۰). تأمین مالی پایدار شهر؛ چگونگی تأمین مالی به منظور توسعه پایدار شهری. *نشریه مدیریت شهری*، ۹(ویژه‌نامه)، ۳۱۵-۲۹۹.

طاهرپور کلانتری، مهران. (۱۳۹۶). *ارائه راهبردها و راهکارهای ایجاد درآمد پایدار در شهرداری‌ها (نمونه موردی: شهرداری چناران)*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد.

قربانی، رسول؛ عظیمی، میترا. (۱۳۹۴). الگوسازی و رتبه‌بندی معیارها در تأمین مالی مطلوب برای بخش عمومی با استفاده از روش MCDM (کلان‌شهر مشهد). *نشریه مدلسازی اقتصادی*، ۹(۲۹)، ۱۲۴-۱۰۷.

قلی‌پور، رحمت‌اله؛ درویش‌زاده، محمدمهدی؛ پیران‌نژاد، علی. (۱۳۹۸). بررسی روش‌ها، منبع‌ها و مانع‌های دستیابی به درآمد پایدار شهری (مطالعه موردی: شهرداری ارومیه). *نشریه دانش مدیریت*، ۱۱(۱)، ۱۵۱-۱۷۸.

قنبری، ابوالفضل؛ موسوی، میرنجف؛ سعیدآبادی، رشید؛ باقری کشکولی، علی؛ حسینی امینی، حسن. (۱۳۹۰). راهکارهای توانمندسازی افزایش درآمد شهرداری‌ها در شهرهای کوچک (مطالعه موردی: شهر زارچ). *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)*، ۲۲(۲)، ۴۱-۵۸.

مرتضوی، کامران؛ وثوق، طاهره. (۱۳۹۶). اقتصاد شهری و درآمدهای پایدار. *نشریه پژوهش اجتماعی*، ۷(۳۵)، ۱۸۰-۱۶۷.

مسگری، سمیه؛ نعیمی صدیق، علی؛ عبدالشاه، محمد. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر درآمد شهرداری‌ها و ارائه راهبردهای مناسب به منظور ایجاد درآمد پایدار. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳۳(۱۲۹)، ۸۹-۷۴.

وثوقی، فاطمه؛ مظفری، غلامحسین؛ پاپلی یزدی، محمدحسین؛ حاتمی‌نژاد، حسین. (۱۳۹۵). ارائه الگوی پایدارسازی نظام درآمدی و تأمین منابع مالی شهرداری‌ها (مطالعه موردی: شهرداری تهران). *نشریه تحقیقات جغرافیایی*، ۳۱(۱۲۳)، ۴۴-۲۲.

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development*, *19*(5), 289-300.

Garrido-Jiménez, F. J., Magrinyà, F., & del Moral-Ávila, M. C. (2018). Municipal operating costs and revenues in future developments as a function of urban planning variables. *Journal of Urban Planning and Development*, *144*(1), 04017020.

González-García, S., Rama, M., Cortés, A., García-Guaita, F., Núñez, A., Louro, L.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]

G., ... & Feijoo, G. (2019). Embedding environmental, economic and social indicators in the evaluation of the sustainability of the municipalities of Galicia (northwest of Spain). *Journal of Cleaner Production*, *234*, 27-42.

Janoušková, J., & Sobotovičová, Š. (2019). Fiscal autonomy of municipalities in the context of land taxation in the Czech Republic. *Land Use Policy*, *82*, 30-36.

Mapar, M., Jafari, M. J., Mansouri, N., Arjmandi, R., & Azizinejad, R. (2018). Developing assessment and reporting system for sustainability performance in municipalities of megacities Case Study: Health performance of Tehran municipality. *Health and Safety at Work*, *8*(1), 65-80.

Ruan, F., Yan, L., & Wang, D. (2020). The complexity for the resource-based cities in China on creating sustainable development. *Cities*, *97*, 102571.

Ultsch, A., & Behnisch, M. (2017). Effects of the payout system of income taxes to municipalities in Germany. *Applied geography*, *81*, 21-31.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1399.8.32.2.9]